

Vergaderjaar 2013–2014

33 750 VIII

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2014

E

BRIEF VAN DE MINISTER VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP

Aan de Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 24 december 2013

Op 4 november jl. stuurde ik uw Kamer de publicatie Cultuur in Beeld 2013. Deze jaarlijkse publicatie geeft een overzicht van de ontwikkelingen in de cultuursector.

In deze brief schets ik u het doel van deze publicatie en presenteer ik de voornaamste ontwikkelingen in de cultuursector zoals beschreven in Cultuur in Beeld 2013. Vervolgens ga ik in op vragen die uw Kamer stelde.

Tijdens het debat van 24 september jl. verzocht uw Kamer via de motie Van Boxtel de regering om «het Sociaal en Cultureel Planbureau voor de zomer in 2014 in kaart te laten brengen wat de exacte gevolgen van de cultuurbezuinigingen zijn bij Rijk, provincie en gemeente voor de cultuursector.» Dit met het oog op een volgende subsidieperiode. Deze motie is aangehouden op basis van mijn toezegging om u in navolging van de publicatie Cultuur in Beeld de cultuurbezuinigingen te presenteren in deze brief. Hierbij voldoe ik aan mijn toezegging.

Tevens ga ik in op vragen van het lid Sylvester over welke effecten de cultuurbezuinigingen hebben op de toegankelijkheid van cultuur voor lagere inkomens en schets ik welk beleid de G9 (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht, Groningen, Arnhem, Enschede, Maastricht, Eindhoven) voeren ten aanzien van kortingspassen voor mensen met lage inkomens.

1) Cijfers over de culturele sector

Het is belangrijk om goede informatie op orde te hebben over de culturele sector om de beleidsontwikkeling en het publiek en politiek debat te voeden. We moeten feiten en cijfers benoemen en hiermee de achterliggende waarden bespreekbaar maken.

Op 9 december presenteerde de Boekmanstichting in samenwerking met het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) de Cultuurindex Nederland. Naar het Amerikaanse voorbeeld van The National Index for the Arts, kan de Cultuurindex gezien worden als de AEX voor de culturele sector. De cultuurindex baseert zich op bestaande dataverzamelingen van brancheverenigingen en overheden. Belangrijk doel van de index 2013 is dan ook geweest om te bereiken dat er in de toekomst meer gegevens beschikbaar komen die voor langere tijd verzameld worden.

Ik zie het als mijn verantwoordelijkheid een bijdrage te leveren aan het onderzoek en de dataverzameling, zodat initiatieven uit de sector zoals deze index kunnen ontstaan. Daarnaast zie ik het als mijn verantwoordelijkheid om jaarlijks de belangrijkste ontwikkelingen te presenteren. Sinds 2010 wordt daarom de publicatie Cultuur in Beeld uitgegeven. Cultuur in Beeld is gestart als cijfermatige presentatie van financiële gegevens en prestatiegegevens van de instellingen die gesubsidieerd worden door het Rijk in de culturele basisinfrastructuur. Inmiddels is Cultuur in Beeld uitgegroeid tot een publicatie die een kwalitatief en kwantitatief overzicht geeft van de ontwikkelingen in de cultuursector, op basis van onderzoek, gegevens van het Ministerie van OCW, de publieke cultuurfondsen, brancheorganisaties en gemeenten.

Cultuur in Beeld brengt relevant onderzoek over de culturele sector samen. De publicatie belicht dit onderzoek en brengt het onderzoek waar mogelijk met elkaar in verband. Er wordt aandacht besteed aan de bijdrage van kunst en cultuur aan de Nederlandse economie en werkgelegenheid, de sociaal-maatschappelijke waarde van cultuur, de financiële verhoudingen tussen subsidieverstrekkers en de prestaties van gesubsidieerde instellingen. Hiermee geeft Cultuur in Beeld inzicht in zowel het gesubsidieerde als het niet-gesubsidieerde deel van de culturele sector.

Gegevensbank gesubsidieerde instellingen

Een groot deel van de analyses in Cultuur in Beeld van de gesubsidieerde instellingen wordt gedaan op basis van een gegevensbank waarin de gegevens van alle meerjarig gesubsidieerde instellingen verzameld worden. Het Rijk ontwikkelt deze gegevensbank samen met de rijkscultuurfondsen en de G9. De gegevens zijn afkomstig uit de jaarverantwoordingen en subsidieaanvragen die instellingen aan de subsidieverstrekkers leveren. Deze gegevensbank zullen wij de komende jaren in samenwerking met de cultuurfondsen en gemeenten verder ontwikkelen. De wens is om de gegevensbank in de toekomst uit te breiden naar de 35 grootste gemeenten (G35).

2) Gevolgen cultuurbezuinigingen bij Rijk, provincie en gemeenten

Een van de belangrijkste onderwerpen van Cultuur in Beeld voor de komende jaren is de presentatie van de effecten van de economische crisis en bezuinigingen bij de verschillende overheden op culturele instellingen. De gevolgen van de economische crisis op de culturele sector worden meerjarig in kaart gebracht op basis van gegevens van de brancheorganisaties, de rijkscultuurfondsen en de rijksoverheid.¹ In lijn met uw verzoek presenteer ik u hierbij, in het verlengde van Cultuur in Beeld, een eerste beeld van de gevolgen voor de cultuursector van de bezuinigingen bij Rijk, provincie en gemeenten.

¹ Cultuur in Beeld 2013, pp. 68–74

Ten eerste ga ik in op de ontwikkelingen van uitgaven aan cultuur. Ten tweede behandel ik de gevolgen hiervan op de aantallen gesubsidieerde instellingen.

Ontwikkeling in rijksuitgaven

De rijksoverheid bezuinigt conform het regeerakkoord van het kabinet Rutte I met ingang van 2013 in totaal 200 miljoen euro op de culturele sector. Deze bezuiniging is deels ingevuld door het stopzetten van subsidieregelingen en andere posten. Ook is er een generieke bezuiniging op de gehele cultuurbegroting doorgevoerd van 2,2% incidenteel in 2011 en 5% structureel vanaf 2012. Ten slotte is er gekort op uitgaven aan de culturele basisinfrastructuur, inclusief de financiering van de rijkscultuurfondsen. Al met al is er ruim 20% op de gehele cultuurbegroting van het Rijk bezuinigd. Voor een exacte invulling wordt verwezen naar de uitgangspuntenbrief van 6 december 2010 (32 500 VIII 75) en de brief *Meer dan kwaliteit: een nieuwe visie op cultuurbeleid* (32 820, nr. 1), alsmede de achterliggende begrotingsstukken.

Ontwikkeling uitgaven gemeenten en provincies

Gemeenten en provincies ondersteunen lokaal en regionaal aanbod, podia, musea en ondersteunen mede het landelijk aanbod. Ten behoeve van Cultuur in Beeld is een inventarisatie gedaan van de uitgaven bij de G35 en de 12 provincies in de periode 2011–2013. Hieruit blijkt dat de netto bijdrage aan cultuur van de G35 en de provincies in de periode 2011–2013 is afgenomen van circa 1.374 miljoen euro in 2011 tot circa 1.249 miljoen euro in 2013.² Dit is een gemiddelde afname van 9%. De netto bijdrage neemt bij de provincies het sterkst af met gemiddeld 23%. De bijdrage van gemeenten neemt in de periode 2011–2013 met 4% af.³ Bezien we de vier grote steden apart (G4) apart, dan zien we dat de G4 in 2012 gezamenlijk 284,4 miljoen euro uitgaven aan cultuursubsidies. In 2013 daalde dit naar 245,3 miljoen euro. Dit is een daling van bijna 14%.

3) Gevolgen bezuinigingen op aantallen gesubsidieerde culturele instellingen

Bovenstaande bezuinigingen hebben effect op het aantal gesubsidieerde instellingen. Ik presenteer u hierbij de voornaamste bewegingen in aantallen gesubsidieerde instellingen voor de periode 2013–2016 ten opzichte van de subsidieperiode 2009–2012. Ten behoeve van Cultuur in Beeld is daarnaast in kaart gebracht hoe de dynamiek in het cultuurstelsel er over een langere periode uitzag.⁴

Culturele Basisinfrastructuur

Het Rijk subsidieert binnen de culturele basisinfrastructuur instellingen met grootschalig aanbod en een (inter-)nationale uitstraling en kwaliteit, waarbij ook aandacht is voor spreiding, cultuureducatie en ondernemerschap. In de culturele basisinfrastructuur gaat het bijvoorbeeld om de orkesten met symfonisch repertoire, de grotere toneel- en dansgezels-

² Dit onderzoek gaat uit van de netto lasten. Dat zijn de totale (bruto) lasten minus eventuele inkomsten waarmee deze gemeentelijke lasten worden gedekt. Dat kan bijvoorbeeld gaan om bijdragen van gebruikers, huurinkomsten of om geormerkte bijdragen van andere overheden. Zie voor verdere toelichting: Cebeon (2013) p. 14.

³ Cebeon (2013) Uitgaven cultuur door de G35 en de provincies 2011–2013, augustus 2013 (rapport 591013 – 007), p.6. Aan dit onderzoek hebben de 12 provincies en de negen grootste steden meegewerkt. Van de overige 26 grootste steden waren er 4 niet in staat of bereid gegevens te leveren.

⁴ Cultuur in Beeld 2013, p. 91

schappen, postacademische instellingen voor beeldende kunst, filmfestivals en de Rijksmusea. Al in de periode 2009–2012 gaf het Rijk een grotere rol aan de rijkscultuurfondsen, met «sturing op afstand» als devies. Het aantal instellingen met directe financiering door het Rijk nam daarmee af. In de huidige periode (2013–2016) is de omvang van de culturele basisinfrastructuur nog verder afgenomen. Dit hangt samen met scherpere inhoudelijkere keuzes, een verdere overdracht van taken aan fondsen en de bezuinigingen. In 2012 bestond de culturele basisinfrastructuur uit 172 instellingen. In 2013 bestaat de culturele basisinfrastructuur nog uit 84 instellingen.⁵

- Onder deze 84 instellingen zijn 8 fusie-instellingen die zijn ontstaan uit 17 instellingen die allemaal in de vorige subsidieperiode afzonderlijk gesubsidieerd werden. Dit zijn bijvoorbeeld het Limburgs Symfonie Orkest en Het Brabants Orkest die fuseerden tot Philharmonie Zuid Nederland en het Nieuwe Instituut dat is ontstaan uit een fusie tussen het Virtueel Platform, de Premsela Stichting en het Nederlands Architectuurinstituut;
- Feitelijk zijn er 91 instellingen die in de vorige subsidieperiode gesubsidieerd werden, die ook in de huidige subsidieperiode van de rijksoverheid subsidie ontvangen;
- 2 instellingen krijgen voor het eerst subsidie van het Rijk voor hun plek in de culturele basisinfrastructuur, namelijk het jeugdtheatergezelschap het Houten Huis en het Nationaal Glasmuseum Leerdam.

81 instellingen krijgen geen subsidie meer in het kader van de Culturele Basisinfrastructuur. Dit zijn met name instellingen uit de podiumkunsten en de beeldende kunst. Van deze 81 instellingen:

- Worden 37 instellingen momenteel gesubsidieerd door een van de rijkscultuurfondsen;
- 15 instellingen worden momenteel gesubsidieerd door gemeenten en/of provincies;
- 13 instellingen hebben hun activiteiten definitief beëindigd;
- 16 instellingen die momenteel geen subsidie meer ontvangen zijn nog actief en zetten hun activiteiten voort zonder structurele overheidssubsidie.

De rijkscultuurfondsen

De publiek gefinancierde cultuurfondsen vervullen een aanvullende rol op de basisinfrastructuur. Zowel in de periode 2009–2012, als in de huidige subsidieperiode hebben de cultuurfondsen een grotere rol gekregen ten aanzien van het gesubsidieerde bestel. De fondsen leggen de nadruk op aanbod dat niet commercieel of via de basisinfrastructuur tot stand komt. De rijkscultuurfondsen zorgen aanvullend op de basisinfrastructuur voor dynamiek, talentontwikkeling, vernieuwing en experiment in de kunsten. Ook bij de fondsen hebben de meeste bezuinigingen plaatsgevonden in de sectoren podiumkunsten en beeldende kunst. Hieronder schets ik de rol van de verschillende fondsen en de voornaamste ontwikkelingen in aantallen gesubsidieerde instellingen in 2012 en 2013.

Het Fonds Podiumkunsten geeft ondersteuning aan alle vormen van professionele podiumkunsten, zoals theater-, muziektheater- en dansgezelschappen, muziekensembles en festivals. Het fonds speelt een belangrijke rol op het gebied van talentontwikkeling van jonge makers. Het ondersteunt de programmering van podia en festivals om de publieke belangstelling voor eigentijds aanbod te stimuleren, en de aanwezigheid van ons land op internationale podia.

⁵ In de brief «besluiten culturele basisinfrastructuur 2013–2016» (Kamerstuknummer 32 820 nr. 65) is beschreven welke instellingen in deze periode subsidie ontvangen van de rijksoverheid.

In 2012 subsidieerde het fonds 118 instellingen. In 2013 zijn dit er 81:

- 49 instellingen die in de vorige subsidieperiode gesubsidieerd werden door het fonds podiumkunsten, ontvangen ook in de huidige subsidieperiode subsidie van dit fonds;
- 14 instellingen werden voorheen gesubsidieerd vanuit de basisinfrastructuur;
- 18 instellingen krijgen voor het eerst subsidie van het fonds. Hieronder zijn bijvoorbeeld de theatergezelschappen De Warme Winkel en Feike's Huis.

69 instellingen ontvangen geen structurele subsidie meer van het Fonds Podiumkunsten:

- 34 instellingen worden momenteel gesubsidieerd door gemeenten en/of provincies;
- 9 instellingen hebben hun activiteiten definitief beëindigd;
- 26 instellingen die momenteel geen subsidie meer ontvangen zijn nog actief en zetten hun activiteiten voort zonder structurele overheidssubsidie.

Het Fonds Cultuurparticipatie kent subsidie toe aan instellingen met vernieuwende initiatieven die actieve deelname aan cultuur teweegbrengen, bijvoorbeeld muziek- en theatergezelschappen of instellingen die zich specifiek bezig houden met cultuureducatie, participatie en amateurkunst, bijvoorbeeld concoursen voor kinderen met een muzikaal talent. In 2012 subsidieerde het fonds 27 instellingen. In 2013 zijn dit er 18:

- 15 instellingen die in de vorige subsidieperiode gesubsidieerd werden door dit fonds, ontvangen ook in de huidige subsidieperiode subsidie van het fonds cultuurparticipatie;
- 1 instelling werd voorheen gesubsidieerd vanuit de basisinfrastructuur;
- 3 instellingen krijgen voor het eerst subsidie van het fonds. Dit zijn de muziekinstellingen Solid Ground en Epitome Entertainment en Het Theaterschip.

13 instellingen ontvangen geen structurele subsidie meer van het Fonds Cultuurparticipatie:

- 7 instellingen worden momenteel gesubsidieerd door gemeenten en/of provincies;
- De 6 instellingen die momenteel geen subsidie meer ontvangen, zijn nog actief en zetten hun activiteiten voort zonder structurele overheidssubsidie.

Het Filmfonds ondersteunt filmmakers bij de ontwikkeling, realisatie en distributie van producties. Het fonds richt zich op het stimuleren van de filmproductie in Nederland, met de nadruk op kwaliteit en diversiteit, en de bevordering van een goed klimaat voor de Nederlandse film. In 2012 subsidieerde het fonds 6 instellingen, alle filmfestivals. In 2013 zijn dit er 3:

- 1 filmfestival dat in de vorige subsidieperiode gesubsidieerd werd door het filmfonds, krijgt ook in de huidige subsidieperiode subsidie van dit fonds;
- 2 filmfestivals werden voorheen gesubsidieerd vanuit de basisinfrastructuur;
- Er zijn geen instellingen die voor het eerst subsidie van het fonds krijgen;

5 instellingen ontvangen geen structurele subsidie meer van het fonds:

- Geen van deze 5 instellingen wordt momenteel meerjarig gesubsidieerd door gemeenten en/of provincies;
- 1 instelling beëindigt zijn activiteiten vanaf 2014;

- 4 instellingen die momenteel geen subsidie meer ontvangen, zijn nog actief en zetten hun activiteiten voort zonder structurele overheids-subsidie.

Het Letterenfonds draagt bij aan een hoogwaardig en gevarieerd aanbod van Nederlands en Friestalig literair werk en subsidieert hiertoe individuele schrijvers en een aantal literaire festivals. In 2012 subsidieerde het fonds 1 instelling. Nu zijn dit er 8:

- 1 literatuurfestival dat in de vorige subsidieperiode gesubsidieerd werd door het fonds, ontvangt ook in de huidige subsidieperiode subsidie van dit fonds;
- 5 instellingen werden voorheen gesubsidieerd vanuit de basisinfrastructuur;
- 2 instellingen krijgen voor het eerst subsidie van het fonds. Dit zijn het literatuurhuis Utrecht en festival Crossing Borders

Het Mondriaan Fonds is het landelijk stimuleringsfonds voor beeldende kunst en erfgoed. Het bevordert bijzondere en vernieuwende projecten, en speelt een belangrijke rol in de versterking van de belangstelling voor nieuw werk. Daarnaast zet het fonds zich in voor de internationale uitstraling van hedendaagse beeldende kunst uit Nederland in het buitenland. Het fonds geeft vanuit deze rol met name subsidie aan projecten van individuele kunstenaars.

Daarnaast ondersteunde het fonds in 2012 29 presentatie-instellingen voor beeldende kunst met een meerjarige programmasubsidie van twee jaar. In 2013 bedroeg het aantal meerjarige programmasubsidies 20:

- 12 instellingen die in de vorige subsidieperiode gesubsidieerd werden door het Mondriaan Fonds, krijgen ook in de huidige subsidieperiode subsidie van dit fonds;
- 5 instellingen werden voorheen gesubsidieerd vanuit de basisinfrastructuur;
- 3 instellingen krijgen voor het eerst subsidie van het fonds.

17 instellingen ontvangen geen structurele subsidie meer van het Mondriaan Fonds:

- 6 instellingen worden momenteel gesubsidieerd door gemeenten en/of provincies;
- 4 instellingen hebben hun activiteiten definitief beëindigd;
- 7 instellingen die momenteel geen subsidie meer ontvangen, zijn nog actief en zetten hun activiteiten voort zonder structurele overheids-subsidie.⁶

Het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie richt zich op het vergroten van de maatschappelijke en economische meerwaarde van de creatieve industrie, zowel in Nederland als internationaal. Het gaat om de disciplines architectuur, vormgeving en nieuwe media. Dit gaat bijvoorbeeld om medialabs en designbureaus. Dit fonds geeft in de periode 2013–2016 voor het eerst meerjarig subsidie aan 10 instellingen op het terrein van vormgeving, architectuur en nieuwe media. Deze instellingen werden voorheen gesubsidieerd vanuit de culturele basisinfrastructuur.

⁶ De aantallen bij het Mondriaan Fonds zijn indicatief, dit is met name het gevolg van de afwijkende subsidieperiodes die Rijk en Fonds hierbij hanteren (2-jaarlijks met jaarlijkse bijstelling versus eens in de 4 jaar).

De vier grote steden

De G4 subsidieerde in 2012 360 instellingen meerjarig. Van deze 360 instellingen werden 124 instellingen ook door het Rijk of de fondsen gesubsidieerd. Dit zijn zogenaamde «gedeelde» instellingen. 236 instellingen werden meerjarig door alleen de G4 gesubsidieerd. In 2013 daalt het aantal instellingen van de G4 naar 349. Het aantal instellingen dat alleen door de G4 (en dus niet door Rijk of Fondsen) gesubsidieerd wordt, stijgt naar 268.

- De 349 meerjarig in 2013 door de G4 gesubsidieerde instellingen bestaan uit 273 instellingen die in 2012 ook meerjarige subsidie van de G4 ontvingen en uit 76 nieuwe instellingen;
- Per saldo zijn er dus 87 instellingen die in 2013 geen meerjarige subsidie meer van de G4 ontvingen;
- Daarvan hebben in ieder geval 14 instellingen de activiteiten beëindigd.

4) Vervolgstappen

Op 1 januari is de BIS 2013–2016 van start gegaan. In de publicatie Cultuur in Beeld van dit jaar heb ik dan ook voor het eerst na de bezuiniging van € 200 miljoen, kunnen presenteren hoeveel instellingen er komende jaren subsidie ontvangen van het Rijk, de rijkscultuurfondsen en de gemeenten en hoeveel instellingen die tot op heden subsidie kregen de komende jaren geen subsidie meer krijgen. Komende maanden zal duidelijk worden hoe gemeentebesturen na de verkiezingen in 2014 hun financiële opgaven voor de latere jaren zullen realiseren.

Zoals hierboven beschreven financiert het Rijk duidelijk minder instellingen. Er zijn scherpe keuzes gemaakt: het Rijk heeft zijn verantwoordelijkheid duidelijker afgebakend ten opzichte van de markt en de eigen verantwoordelijkheid van de sector. De Raad voor Cultuur constateerde eerder een overaanbod in de sectoren beeldende kunst en podiumkunsten. Met name in deze sectoren is dan ook een afname van de subsidie aan instellingen zichtbaar. Gemeenten, provincies en de rijkscultuurfondsen hebben de financiering van een aantal instellingen overgenomen van het Rijk. Dit heeft tot gevolg dat instellingen met gemiddeld minder middelen gesubsidieerd worden. Dit vraagt van instellingen een andere organisatievorm en daagt hen uit na te denken over een nieuwe financieringsmix. De komende jaren zal duidelijk worden hoe deze instellingen hun activiteiten en de financiering hiervan in de praktijk verder vormgeven. Cultuur in Beeld schets dat de culturele sector naast de bezuinigingen ook beïnvloed wordt door de algemene economische ontwikkelingen.⁷ Uit bovenstaande cijfers blijkt dat tot op heden veel instellingen die geen structurele subsidie meer ontvangen van de overheid hun activiteiten vooralsnog weten te continueren. Mogelijk zal zich een nieuw evenwicht aftekenen in het culturele aanbod waarbij het gesubsidieerde aandeel vermindert.

Ik zal de ontwikkelingen van de gevolgen van de bezuinigingen voor de culturele sector nadrukkelijk blijven volgen. Dit doe ik gezamenlijk met de rijkscultuurfondsen, provincies en gemeenten. Met mijn voorgenomen doorontwikkeling van de gegevensbank verwacht ik steeds fijnmaziger analyses te kunnen maken. Deze analyses gebruik ik voor de ontwikkeling van toekomstig beleid en presenteer ik jaarlijks in Cultuur in Beeld. Daarnaast presenteer ik u de prestatiegegevens van de rijksgefinancierde instellingen in de digitale bijlage van Cultuur in Beeld, Cultuur in Cijfers.

⁷ Zie Cultuur in Beeld 2013, pp. 68–74

Ik zie dat de sector en overheid volop bezig zijn zich te herpositioneren naar een nieuwe realiteit en nieuwe verhoudingen. In mijn brief *Cultuurstelsel 2017–2020* (32 820 nr. 95) heb ik de aanloop naar de nieuwe bekostigingsperiode beschreven. Ik zal op meer reguliere basis overleg voeren met andere overheden waarbij ik nadrukkelijk ruimte wil maken voor inhoudelijke thema's en het vastleggen van afspraken hierover. Ik heb hiermee een begin gemaakt door in 2013 convenanten af te sluiten met de negen landsdelen en de steden Amsterdam, Den Haag en Rotterdam over de wederzijdse inzet op cultureel terrein. Ook andere inhoudelijke onderwerpen, zoals de relatie tussen aanbod en afname in de podiumkunsten en de samenwerking tussen musea, wil ik bespreken met de andere overheden. Tijdens mijn gesprekken hebben gemeenten aandacht gevraagd voor «witte vlekken», activiteiten en instellingen die niet (meer) worden ondersteund in de culturele basisinfrastructuur. Bij de functies in de basisinfrastructuur 2017–2020 hebben de G9, IPO en VNG gewezen op enkele festivals met een groot internationaal belang en een rol in de ontwikkeling van talent. De andere overheden hebben mij verzocht om goed te volgen hoe de vormgeving van talentontwikkeling in het stelsel vanaf 2013 in de praktijk uitpakt. Tot de nieuwe periode monitor ik de ontwikkelingen op het gebied van talentontwikkeling in de culturele sector. Met de andere overheden wil ik voor de nieuwe periode komen tot een gezamenlijke aanpak van talentontwikkeling. Voor de zomer van 2014 kom ik met een brief hierover.

Mijn plannen voor de periode 2017–2020 werk ik de komende tijd nader uit. Dat uitwerken doe ik samen met brancheverenigingen, andere overheden, en in dialoog met de Tweede Kamer. De ontwikkelingen en trends zal ik met de andere overheden nauwkeurig volgen en beschrijven in de volgende publicatie *Cultuur in Beeld*, waarvan de eerstvolgende editie verschijnt in het najaar van 2014. Ik zal de Raad voor Cultuur daarnaast vragen om in zijn advies over het cultuurstelsel dat voorafgaat aan de nieuwe subsidieperiode, in ieder geval in te gaan op deze twee aandachtspunten: talentontwikkeling en festivals.

5) Toegankelijkheid voor lagere inkomens

Ten slotte ga ik in op de vraag van het lid Sylvester over de invloed van de bezuinigingen op de toegankelijkheid van cultuur voor mensen met een lager inkomen. Daarbij breng ik in kaart welk specifiek beleid gevoerd wordt om de toegankelijkheid te borgen.

Er is veel onderzoek gedaan naar de beweegredenen van mensen om cultuur te bezoeken. Daarbij is het zo dat lagere inkomensgroepen vaker dan hogere inkomensgroepen aangeven dat zij geen voorstellingen of concerten bezoeken vanwege de kosten. Dit geldt met name voor «gecanoniseerde» kunst, zoals theater en klassieke muziek. Maar de kosten zijn niet de enige reden om niet te gaan. Ook reisafstand is een veelgehoord argument onder mensen (met een laag inkomen) om geen bezoek te brengen aan kunst en cultuur.⁸

Uit onderzoek blijkt verder dat met name opleiding een belangrijkere factor voor cultuurparticipatie is, vaak zelfs belangrijker dan inkomen.⁹ Wel is er een grote samenhang tussen opleiding en inkomen. Het blijkt dan ook dat hogere inkomensgroepen in het algemeen meer gebruik maken van culturele voorzieningen dan lagere inkomensgroepen.¹⁰

⁸ Broek, A. van den, *Kunstminnend Nederland?* Den Haag; Sociaal en Cultureel Planbureau 2011, p 90.

⁹ Zie bijvoorbeeld de SCP-studies naar cultuurparticipatie *Het Culturele Draagvlak*.

¹⁰ Zie de SCP reeks *Het profijt van de overheid*.

Wanneer we specifiek kijken naar de invloed van de bezuinigingen, dan heeft dat mogelijk effect in twee richtingen. De eerste is dat mensen mogelijk langer zullen moeten reizen om bepaald aanbod te zien. Dit is nu ook al het geval met bijvoorbeeld niet-gesubsidieerd aanbod, zoals musicals en grote popconcerten. In recent onderzoek gaf ca. 30% van de mensen met een lager inkomen aan dat zij theatervoorstellingen niet bezoeken vanwege de reisafstand, tegen ruim 20% van de mensen met een hoger inkomen.¹¹

Een tweede, zwaarwegender, effect is dat mensen door de crisis over het algemeen minder te besteden hebben. Men zou kunnen denken dat vooral mensen met lage inkomens eerder zouden bezuinigen op cultuur, omdat elementaire materiële levensbehoeften belangrijker worden geacht. Uit recent onderzoek van het CBS blijkt dat dit niet zo is. Het aandeel mensen dat aangeeft vooral op cultuur (of cultuur-gerelateerde zaken¹²) te zullen bezuinigen met een laag inkomen is lager dan het aandeel van de mensen met een hoger inkomen dat aangeeft te zullen bezuinigen op cultuur. Hoe hoger het inkomen, hoe meer men zegt vooral op cultuur te gaan bezuinigen.¹³ De verklaring hierbij is dat mensen met lage inkomens relatief minder cultuur beoefenen of bezoeken, hier al niet veel aan uitgeven en dus ook minder middelen mee kunnen bezuinigen.

Dit kabinet ontziet met zijn beleid mensen met lagere inkomens zoveel mogelijk. Dat is per definitie een belangrijke maatregel om de maatschappelijke participatie en daarmee de toegankelijkheid van cultuur te bevorderen. Speerpunt daarbij is het tegengaan van armoede onder gezinnen met kinderen, zodat ook deze kinderen een goede start kunnen maken. Samenwerking hierbij tussen gemeenten en private partijen, zoals Vereniging Leergeld, Jeugdsportfonds en Jeugdcultuurfonds, is wenselijk en wordt gestimuleerd. Het kabinet gaat het armoede- en schuldenbeleid de komende jaren intensiveren en stelt daartoe in 2014 80 miljoen euro en voor 2015 en latere jaren 100 miljoen euro extra ter beschikking.

Ter ondersteuning van de laagste inkomensgroepen hebben veel gemeenten beleid ter bevordering van cultuurparticipatie. Een veel voorkomend instrument is een kortingspas die mensen met lagere inkomens korting biedt bij cultuurbezoek of -participatie. Een inventarisatie onder de G9 toont aan dat nagenoeg alle G9 gemeenten een dergelijke pas aanbieden. Andere instrumenten zijn regelingen ter tegemoetkoming in de kosten voor culturele activiteiten of bijdragen aan het jeugdcultuurfonds.

Ik zet hiernaast zelf de komende jaren nadrukkelijk in op de versterking van de kwaliteit van cultuureducatie. De bijzondere aandacht voor het basisonderwijs is hierbij juist ook belangrijk voor het bereik van de lagere inkomensgroepen. Via de basisschool worden alle kinderen bereikt. Ook de financiering van de cultuurkaart past binnen dit beleid. Zo krijgen alle kinderen in het voortgezet onderwijs de kans op culturele vorming.

Ten slotte blijf ik de komende jaren aandacht besteden aan de relatie tussen inkomen en cultuurparticipatie in het lopende onderzoek. Dat kan in het kader van het onderzoek naar cultuur en mediaparticipatie van het

¹¹ Broek, A. van den, *Kunstminnend Nederland?* Den Haag; Sociaal en Cultureel Planbureau 2011, p 90.

¹² Het CBS vraagt hierbij naar cultuurgerelateerde zaken, die zijn verspreid over drie antwoordcategorieën: «Vakantie» (waaronder museumbezoek); «Horeca» (waaronder uitgaan); «Cultuur» (Abonnementen op) kranten, tijdschriften en TV, Kopen van boeken, games, films en muziek, Lidmaatschappen (sport)vereniging, hobbycursus, seizoenskaart.

¹³ CBS Maatwerk op basis van de statistiek consumentenvertrouwen, oktober 2013

SCP, in zijn reeks het Culturele Draagvlak, en in het jaarlijkse onderzoek «Economische ontwikkelingen in de cultuursector» dat in opdracht van het Ministerie van OCW gedaan wordt. De resultaten van beide onderzoeken presenteer ik in het najaar van 2014 in de eerstvolgende editie van Cultuur in Beeld.

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
M. Bussemaker